

EFFECTMETING VAN ENKELE MOGELIJKE WETSWIJZIGINGEN OP HET VLAK VAN DE VOORLOPIGE HECHTENIS

Samuel DELTENRE, Eric MAES*

1. Situering

Zeer recent werd in Frankrijk een nieuwe wetgeving van kracht die een grondige hervorming van de strafrechtprocedure beoogt (Wet 15 juni 2000 “*renforçant la protection de la présomption d’innocence et les droits des victimes*”). Daarbij zijn onder andere ook belangrijke wijzigingen aangebracht met betrekking tot de toepassingsmogelijkheden van de voorlopige hechtenis (cf. art. 57-59 van voornoemde wet). Teneinde een ‘rem’ te kunnen zetten op de toepassing van de voorlopige hechtenis werden twee ingrepen doorgevoerd: enerzijds werd de toelaatbaarheidsdrempel voor toepassing van de voorlopige hechtenis (minimale strafmaat) verhoogd,¹ anderzijds werd de duur van de voorlopige hechtenis wettelijk begrensd.²

* Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Simon Bolivarlaan 30, 11e verdieping, 1000 Brussel.

1. Art. 57: *L’article 144 du même code est remplacé par deux articles 143-1 et 144 ainsi rédigés: “Art. 143-1. – Sous réserve des dispositions de l’article 137, la détention provisoire ne peut être ordonnée ou prolongée que dans l’un des cas ci-après énumérés:*

1° *La personne mise en examen encourt une peine criminelle;*

2° *La personne mise en examen encourt une peine correctionnelle d’une durée égale ou supérieure à trois ans d’emprisonnement.*

Toutefois, la détention provisoire ne peut être ordonnée ou prolongée que si la peine encourue est supérieure ou égale à cinq ans d’emprisonnement, s’il est reproché à la personne mise en examen un délit prévu par le livre III du code pénal et que cette personne n’a pas déjà été condamnée à une peine privative de liberté sans sursis supérieure à un an. (...).”

2. Art. 58: *L’article 145-1 du même code est ainsi rédigé:*

“Art. 145-1. – En matière correctionnelle, la détention provisoire ne peut excéder quatre mois si la personne mise en examen n’a pas déjà été condamnée pour crime ou délit de droit commun soit à une peine criminelle, soit à une peine d’emprisonnement sans sursis d’une durée supérieure à un an et lorsqu’elle encourt une peine inférieure ou égale à cinq ans.

Dans les autres cas, à titre exceptionnel, le juge des libertés et de la détention peut décider de prolonger la détention provisoire pour une durée qui ne peut excéder quatre mois par une ordonnance motivée conformément aux dispositions (...). Cette décision peut être renouvelée selon la même procédure, (...), la durée totale de la détention ne pouvant excéder un an. Toutefois, cette durée est portée à deux ans lorsqu’un des faits constitutifs de l’infraction a été commis hors du territoire national ou lorsque la personne est poursuivie pour trafic de stupéfiants, terrorisme, association de malfaiteurs, proxénétisme, extorsion de fonds ou pour une infraction commise en bande organisée et qu’elle encourt une peine égale à dix ans d’emprisonnement.”

Art. 59: *Après le premier alinéa de l’article 145-2 du même code, il est inséré un alinéa ainsi rédigé:*

→

In deze bijdrage wordt aan de hand van enkele (beperkte) simulatieoefeningen nader ingegaan op de mogelijke effecten die een gelijkaardige wetswijziging in België zou kunnen genereren. Na een schets van de evolutie van de toepassing van de voorlopige hechtenis in ons land (1980-1999) en een beschrijving van de belangrijkste misdrijven die aanleiding geven tot een voorlopige hechtenis (1998), is een tweede deel van deze bijdrage gewijd aan de meting van de effecten van eventuele wetswijzigingen op het vlak van a) de toegang tot het gebruik van de voorlopige hechtenis (inperking toepassingsgebied), en b) de beperkingen op het vlak van de duur van de voorlopige hechtenis (invoueren maximumduur). De beschikbare gegevens roepen enkele interessante vraagstellingen op ten aanzien van de 'rem' die mogelijkwijze ook in België zou kunnen worden ingebouwd met betrekking tot de toepassing van de voorlopige hechtenis. De inperking van het gebruik van de voorlopige hechtenis wordt ook in België aanzien als één van de voornaamste middelen om de penitentiaire inflatie het hoofd te kunnen bieden (cf. deelproject 90.1 van het Veiligheids- en detentieplan). In die zin zou voorliggende denkoefening dan ook een beperkte bijdrage kunnen leveren aan hetgeen de regering in het vermelde Veiligheids- en detentieplan als volgt verwoordde (deelproject 90.1): *"Verschillende mogelijkheden om tot een verantwoord gebruik van het middel van de voorlopige hechtenis te komen zullen op hun haalbaarheid worden onderzocht."*

2. Enkele statistische gegevens in verband met de toepassing van de voorlopige hechtenis

2.1. EVOLUTIE VAN DE 'BEKLAAGDEN' TIJDENS DE PERIODE 1980-1999

Onderstaande figuur geeft, in indexcijfers, de evolutie weer van het jaarlijkse aantal opsluitingen als beklagde³ (of gelijkgestelde), de gemiddelde dagpopulatie en de detentieduur voor de periode 1980-1999 (voor een volledig overzicht met absolute cijfers: zie tabel 4 en figuur 2 achteraan dit artikel). De detentieduur werd berekend via de formule $DUUR = STOCK/FLUX \times 12$. De gemiddelde dagpopulatie (STOCK) wordt immers bepaald door zowel de input (flux, of aantal opsluitingen) als de duur van het verblijf, nl. $STOCK = FLUX \times DUUR/12$. Het resultaat dat op basis van hoger vermelde formule wordt bekomen, is niet het resultaat van een meting van de werkelijke detentieduur (hier-

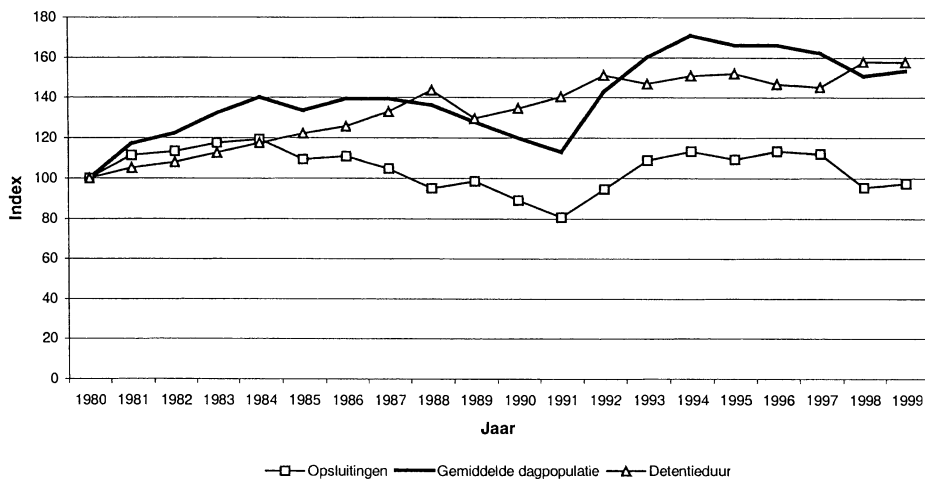
→

"La personne mise en examen ne peut être maintenue en détention provisoire au-delà de deux ans lorsque la peine encourue est inférieure à vingt ans de réclusion ou de détention criminelles et au-delà de trois ans dans les autres cas. Les délais sont portés respectivement à trois et quatre ans lorsque l'un des faits constitutifs de l'infraction a été commis hors du territoire national. Le délai est également de quatre ans lorsque la personne est poursuivie pour plusieurs crimes mentionnés aux livres II et IV du code pénal, ou pour trafic de stupéfiants, terrorisme, proxénétisme, extorsion de fonds ou pour un crime commis en bande organisée."

3. De populatie 'beklaagden' wordt omschreven volgens de criteria zoals die doorgaans in België worden weerhouden, nl. personen die uitsluitend zijn opgesloten op grond van een beslissing die nog niet definitief is. Bijgevolg wordt geen rekening gehouden met de definitief veroordeelden ten aanzien van wie eveneens een aanhoudingsmandaat is uitgevaardigd.

voor is een cohorte-analyse noodzakelijk), maar dient beschouwd te worden als een nuttige indicator van de gemiddelde detentieduur om fluctuaties doorheen de tijd te bestuderen of internationaal-vergelijkend onderzoek door te voeren.⁴

Figuur 1: beklagden - evolutie 1980-1999 (indexcijfers)

Bron: Extractie SIDIS-databank Centrum voor Informatieverwerking (Ministerie van Justitie) – eigen bewerking

2.1.1. Evolutie van de gemiddelde dagpopulatie

Zoals uit bovenstaande figuur kan worden afgeleid, situeerde de gemiddelde bevolking ‘beklaagden’ zich in 1999 op een niveau dat iets lager ligt dan datgene dat midden de jaren ‘90 (1993-97) werd bereikt. Het gemiddelde aantal beklagden in de dagelijkse bevolking bedroeg in 1999 2297 personen. Tegenover 1980 gaat het om een toename van 53 %.

De evolutie sedert 1980 laat zien dat de gemiddelde dagpopulatie begin jaren ‘80 toeneemt, met pieken in 1984 (+40 % t.o.v. 1980) en 1986-87 (+39 %

4. RIHOUX (2000:41-45) stelt in het kader van de door haar voor 1998 verrichte cohorteanalyse (op basis van de invrijheidstellingen) dat de duur van de voorlopige hechtenis door de betreffende indicator overschat wordt, nl. een duur van 3,0 maanden (indicator jaar 1998) indien berekend volgens de formule, tegenover een werkelijke duur van 1,46 maanden (*contra* RIHOUX, 1998:124, waar een cohorteanalyse werd verricht op basis van de opsluitingen in 1990; *infra*). Opgemerkt moet wel worden dat de betreffende ‘werkelijke’ duur (1,46 maanden) enkel betrekking heeft op die groep van gedetineerden die als beklagde werd opgesloten en in vrijheid werd gesteld via opheffing van het aanhoudingsbevel: m.a.w. zij heeft geen betrekking op die gedetineerden die tijdens hun detentie overgingen van de categorie beklagden naar deze van de definitief veroordeelden (RIHOUX, 2000:45).

A. RIHOUX (o.l.v. Prof. G. HOUCHON en Prof. F. BRION), *Développement de modèles de projections pour la population pénitentiaire belge*, Louvain-la-Neuve, Université Catholique de Louvain, Unité de Criminologie, septembre 1998, 150 p. + bibl. + annexes; A. RIHOUX (o.l.v. Prof. F. BRION), *Développement et valorisation des instruments d’aide en politique criminelle*, Louvain-la-Neuve, Université Catholique de Louvain, Unité de Criminologie, mai 2000, 82 p. + bibl.

t.o.v. 1980). Vanaf het einde van de jaren '80 tot aan het begin van de jaren '90 is er opnieuw een dalende trend. Het op één na laagste peil van de gemiddelde dagpopulatie 'beklaagden' in de periode 1980-1999 (d.i. na 1980) wordt bereikt in 1991, met 1695 beklagden, of 13 % meer dan in het jaar 1980.

In de daaropvolgende jaren (1992-1994) kent de gemiddelde dagpopulatie echter een zeer forse toename, nl. +71 % t.o.v. 1980 in 1994. Nadien blijft het niveau van de populatie beklagden gedurende enkele jaren vrij stabiel. Er is tussen 1996 en 1998 zelfs sprake van een licht dalende trend. In 1999 situeert de dagpopulatie zich op ongeveer eenzelfde niveau als dat van 1998. Opmerkelijk is dat de gemiddelde dagpopulatie beklagden in de beschouwde periode (1980-1999) nooit onder het niveau van 1980 is weggezakt; vooral sedert de sterke stijging begin jaren '90 is de gemiddelde dagbevolking – niettegenstaande een licht dalende trend vanaf 1994 – op een bijzonder hoog niveau blijven fluctueren.

2.1.2. Evolutie van het aantal opsluitingen

Het jaarlijkse aantal opsluitingen als beklagde of gelijkgestelde volgt gedurende de jaren '80 een vergelijkbare trend als de gemiddelde dagpopulatie, nl. een lichte stijging in het begin van de jaren '80, en een daling vanaf het midden van de jaren '80. Het absolute dieptepunt situeert zich ook wat het aantal opsluitingen betreft in het begin van de jaren '90: nl. in 1991 ($n = 7\,546$). Het aantal opsluitingen blijft in de periode einde jaren '80 – begin – jaren '90 trouwens voortdurend onder het niveau van 1980 (in 1991 -19 % t.o.v. 1980).

Ook tijdens de jaren '90 is de evolutie van het aantal opsluitingen vrij gelijklopend met die van de gemiddelde dagbevolking. Het aantal opsluitingen stijgt opnieuw vanaf het begin van de jaren '90, blijft stabiel tussen 1994 en 1997, en daalt opnieuw in 1998. In 1999 is er slechts sprake van een zeer lichte stijging t.o.v. 1998: de toename is hier vergelijkbaar met de respectievelijke toename van de gemiddelde dagpopulatie. Opmerkelijk is dat het aantal opsluitingen zich in 1998-99 opnieuw – zij het slechts lichtjes – onder het niveau van het jaar 1980 situeert.

2.1.3. Evolutie van de detentieduur

De detentieduur volgt gedurende de jaren '80 en begin jaren '90 een trend die moeilijk vergelijkbaar is met deze van de gemiddelde dagpopulatie. De evolutie van de detentieduur is veel rechtlijniger dan deze van de gemiddelde dagbevolking of van het aantal opsluitingen. Met uitzondering van een terugval einde jaren '80 (van index 144 in 1988 naar 130 in 1989) en een vrij stabiele curve gedurende de jaren '90 (1992-97)⁵ is de algemene trend tussen 1980 en 1999 almaar stijgend: de detentieduur neemt in deze periode toe met maar liefst 58 %. De hechtenisduur is nog nooit tevoren zo lang geweest als in 1998-99.

5. Pas vanaf 1989 is er sprake van een afnemende hechtenisduur, zij het slechts voor een korte periode (1989-90). In 1992 neemt de detentieduur fors toe, +51 % ten opzichte van 1980, om nadien te blijven schommelen rond een niveau dat 40 tot 50 % hoger ligt dan dat van 1980.

2.1.4. *Samengevat*

De evoluties die hoger beschreven werden, duiden op een belangrijke trendbreuk in het begin van de jaren '90. In 1991, één jaar nadat de nieuwe wet op de voorlopige hechtenis werd uitgevaardigd, bereikte de gemiddelde dagpopulatie haar op één na laagste peil van de afgelopen twintig jaar. Dit vrij lage niveau van de populatie beklagden in 1991 kan worden toegeschreven aan een verminderd aantal opsluitingen in 1990 en 1991 die de toenemende detentieduur tijdens dezelfde tijdsperiode compenseert.

Opmerkelijk is dat de gemiddelde dagpopulatie na 1991 zeer sterk toeneemt en gedurende de jaren '90 nooit eerder geziene hoogtes bereikt. Vooral tussen 1992 en 1994 groeit de gemiddelde dagpopulatie opnieuw sterk aan, en dit onder impuls van een toenemend aantal opsluitingen. De detentieduur situeert zich in deze periode op hoog niveau, maar blijft stabiel.

Een licht dalende trend in de detentieduur en een stabiel blijvend aantal opsluitingen in de periode 1994-1997, zorgen vervolgens opnieuw voor een lichte daling in de gemiddelde dagbevolking. In 1998 neemt het aantal opsluitingen opnieuw af, waardoor ook de gemiddelde bevolking ondanks een opnieuw toenemende detentieduur blijft dalen.

De evolutie tussen 1998-99 ten slotte wijst op een status-quo in 1999 ten opzichte van 1998.

Globaal genomen laat de evolutie van de dagpopulatie, het jaarlijkse aantal opsluitingen en de gemiddelde duur zien dat de fluctuatie van de gemiddelde dagpopulatie de beweging van het aantal opsluitingen volgt, zij het dat de kloof tussen beide trendlijnen doorheen de tijd onder invloed van een alsmaar toenemende hechtenisduur steeds groter wordt.

2.2. *MISDRIJVEN DIE AANLEIDING GEVEN TOT TOEPASSING VAN DE VOORLOPIGE HECHTENIS*

Onderstaande tabel geeft voor het jaar 1998 (totaal aantal opsluitingen 8 948) het aantal opsluitingen weer waaraan op zijn minst één van de gespecificeerde misdrijven is gekoppeld, alsook het relatieve aandeel binnen het totale aantal. Uit de tabel kan onder andere worden afgelezen dat 26 % van de opsluitingen van beklagden *onder meer* betrekking had op een misdrijf van diefstal met geweld of bedreigingen. Gezien bepaalde opsluitingen meerdere verschillende misdrijven omvatten, is het totaal van alle misdrijfcategorieën groter dan het aantal geregistreerde opsluitingen. In de tabel zijn bovendien enkel die misdrijven opgenomen die op zijn minst één percent vertegenwoordigen in het totale aantal opsluitingen van beklagden. Het is nochtans mogelijk dat weinig voorkomende misdrijven (< 1 %) – die dus niet in onderstaande tabel zijn opgenomen – in gecombineerde vorm voorkomen met de in de tabel vermelde misdrijven.

Tabel 1: misdrijven die aanleiding geven tot toepassing van voorlopige hechtenis (jaar 1998)

Misdrijven	N	%
Diefstal met geweld	2328	26,0
Drugs	1890	21,1
Diefstal	1821	20,4
Valsheid in geschriften	690	7,7
Heling	604	6,8
Opzettelijke slagen en verwondingen	558	6,2
Bendevorming	555	6,2
Oplichting	491	5,5
Verkrachting	476	5,3
Aanranding van de eerbaarheid	327	3,7
Doodslag	326	3,6
Wapens	241	2,7
Bedreigingen	177	2,0
Opzettelijke brandstichting	155	1,7
Afpersing	154	1,7
Beschadigingen/vernielingen	151	1,7
Ontucht – prostitutie	132	1,5
Weerspannigheid	112	1,3
Misbruik van vertrouwen	102	1,1

Bron: Extractie SIDIS-databank Centrum voor Informatieverwerking (Ministerie van Justitie) – eigen bewerking

3. Meting van de effecten van enkele mogelijke wetswijzigingen

In dit tweede deel worden de effecten gemeten van enkele mogelijke ingrepen op het vlak van de toepassing van de voorlopige hechtenis, m.n. de inperking van het toepassingsgebied van de voorlopige hechtenis, en de beperking van de maximumduur van de voorlopige hechtenis.

3.1. IMPACT VAN DE VERHOGING VAN DE TOELAATBAARHEIDSDREMPEL VOOR DE VOORLOPIGE HECHTENIS OP DE OMVANG VAN DE GEVANGENISBEVOLKING

Wanneer men wenst na te gaan welke impact een verhoging van de toelaatbaarheidsdrempel voor de voorlopige hechtenis zou kunnen hebben op de omvang van de gevangenisbevolking (m.n. het aantal opsluitingen), is het noodzakelijk die inbreuken te identificeren die actueel aanleiding geven tot een aanhoudingsmandaat op basis van de in de Wet van 20 juli 1990 vastgelegde drempel én die niet meer onder het toepassingsgebied zouden vallen indien de toelaatbaarheidsdrempel zou worden gewijzigd, zoals dit bijvoorbeeld het geval is in Frankrijk.

Theoretisch gezien zouden daarbij alle strafbepalingen – zowel deze uit het Strafwetboek als deze van de bijzondere strafwetten – vanuit dit oogpunt onder de loep genomen dienen te worden. Gezien de centrale vraag hier evenwel de gevangenispopulatie betreft, zijn in het kader van onderhavige juridische studie enkel die misdrijven in beschouwing genomen die het vaakst aanleiding geven tot een opsluiting als beklaagde. De als zodanig gegenereerde lijst van misdrijven is bijgevolg niet exhaustief, maar omvat wel de misdrijftypes die aan het grootste deel van deze opsluitingen verbonden zijn. Op dat vlak blijft de analyse trouwens zuiver theoretisch, in de zin dat ze niet toelaat zich een idee te vormen over de impact die een dergelijke wijziging cijfermatig gezien zou kunnen hebben.

Daarom is het resultaat van de juridische analyse in een verder stadium dan ook toegepast geworden op het beschikbare gegevensbestand teneinde, zaak per zaak, die opsluitingen te identificeren waarop een dergelijke wetwijziging van invloed zou geweest kunnen zijn. Het gaat hier evenwel slechts om een schatting op basis van louter het juridische criterium van de strafmaat (andere meer ‘subjectieve’ criteria zijn buiten beschouwing gelaten). Bovendien moet ook worden opgemerkt dat de nomenclatuur van misdrijven van de SIDIS-gegevensbank niet steeds toelaat om de inbreuken van elkaar te onderscheiden met betrekking tot de wettelijk voorziene ‘vork’ op het vlak van de strafmaat.

3.1.1. Exploratieve juridische analyse naar de verhoging van de toelaatbaarheidsdrempel voor de voorlopige hechtenis

Artikel 57 van de Franse Wet “*renforçant la protection de la présomption d’innocence et les droits des victimes*” voorziet twee verschillende drempels met betrekking tot de toepassing van de voorlopige hechtenis. De eerste is een algemene drempel van minimum drie jaar. Ingeval de betrokkene vroeger reeds veroordeeld werd tot een gevangenisstraf waarvan het uitvoerbare gedeelte ten minste één jaar bedraagt, wordt de toelaatbaarheidsdrempel opgetrokken tot vijf jaar voorzover het gaat om misdrijven tegen de eigendom.

Deze laatste (tweede) drempel heeft slechts betrekking op een deel van de misdrijven en van de populatie. Niettegenstaande de opmaak van een inventaris van misdrijven tegen de eigendom die beantwoorden aan het criterium van een minimale straf van vijf jaar, theoretisch mogelijk is, werd voorliggende studie beperkt tot de eerste, algemene drempel (min. drie jaar), omdat het voor de empirische toetsing van het effect van een verhoging van de toelaatbaarheidsdrempel volgens de tweede hypothese (vermogensmisdrijven, min. vijf jaar) noodzakelijk is dat men (naast de penitentiaire gegevens) ook toegang heeft tot het strafregister van de opgesloten personen.⁶ De analyse is dus gelimiteerd tot de werkhypothese van een verhoging van de toelaatbaarheidsdrempel tot een gevangenisstraf van drie jaar (minimum), tegenover één jaar volgens de huidige wetgeving.

6. De Franse wet bepaalt immers dat de toelaatbaarheidsdrempel van vijf jaar van toepassing is indien er geen sprake is van vroegere veroordelingen tot gevangenisstraf waarvan het uitvoerbare gedeelte één jaar of meer bedraagt.

In het kader van deze zuiver juridische studie zijn, zoals reeds eerder aangehaald, enkel de wetsbepalingen in beschouwing genomen met betrekking tot die misdrijven die het vaakst aanleiding geven tot een voorlopige hechtenis, m.a.w. de misdrijven die in bovenstaande tabel zijn vermeld. De analyse heeft dus enkel een indicatieve draagwijdte, niettegenstaande zij wel een groot deel van de verschillende mogelijke situaties omvat. Hoewel het gaat om misdrijven die in de gepresenteerde tabel kunnen worden teruggevonden, is het onderzoek van de wetsbepalingen niet beperkt gebleven tot die specifieke gevallen die ook feitelijk in het gegevensbestand werden aangetroffen.⁷

Enkele bepalingen waarbij de maximumstraf ten minste één jaar en minder dan drie jaar bedraagt (wettelijk voorziene maximumstraf, zonder rekening te houden met mogelijke verschoningsgronden!⁸), zijn de volgende:

- categorie ‘valsheid in geschriften’:
 - namaking of vervalsing van een reispas, een machtiging om wapens te dragen of een arbeidsboekje (art. 198 Sw.): max. 1 jaar;
 - opmaak, vervalsing, namaak of gebruik van een reisorder, enz. (art. 200 Sw.): max. 2 jaar;
 - opmaak van een vals getuigschrift van ziekte of gebrek onder de naam van een geneesheer, om zich van een wettelijke verplichting te bevrijden (art. 203 Sw.): max. 1 jaar;
 - valse opmaak van een getuigschrift door een geneesheer, met het oog op vrijstelling van een wettelijke verplichting (met of zonder giften of beloften) (art. 204 al. 1 Sw.): max. 2 jaar;
 - opmaak onder de naam van een ambtenaar van een getuigschrift teneinde bepaalde gunsten te verkrijgen (art. 205 al. 1 Sw.): max. 1 jaar;
 - opmaak van een getuigschrift onder de naam van een bijzondere persoon dat openbare of private belangen kan schaden (art. 206 al. 2 Sw.): max. 1 jaar;
 - medewerking als getuige aan de afgifte van een vals getuigschrift door een openbare overheid (zonder giften of beloften) (art. 209 al. 1 Sw.): max. 2 jaar;

7. M.a.w. het is mogelijk dat er in 1998 geen opsluitingen werden geregistreerd voor een specifiek delict binnen bijvoorbeeld de algemene categorie van ‘diefstal’. In de juridische analyse zijn nochtans alle delictomschrijvingen onderzocht die wettelijk gezien onder deze algemene noemer vallen.

8. Zie voor de discussie over de vraag in welke mate een verschoningsgrond of de staat van herhaling van invloed is op de regel van de minimumdrempel van één jaar: T. DESCHEPPER, “Het aanhoudingsbevel”, in B. DEJEMPEPE en D. MERCKX (eds.), *De voorlopige hechtenis* (Reeks Strafrecht-straftvordering), Diegem, Kluwer, 2000. Met betrekking tot de verschoningsgrond wordt gesteld dat zij een vermindering of uitsluiting van de straf tot gevolg heeft en, indien men ze aanvaardt, tot gevolg kan hebben dat op het feit niet langer een straf van één jaar of meer staat. In dergelijk geval zou de onderzoeksrechter geen aanhoudingsbevel kunnen afleveren indien hij van oordeel is dat er ernstige aanwijzingen zijn voor het bestaan van de verschoningsgrond (H. BEKAERT, *Théorie générale de l’excuse en droit pénal*, Brussel, Bruylant, 1957, 95-96).

- categorie ‘Opzettelijke slagen en verwondingen’:
 - (– opzettelijke slagen en verwondingen zonder voorbedachten rade - art. 398 al. 1 Sw.: max. 6 maanden);⁹
 - opzettelijke slagen en verwondingen met voorbedachten rade (art. 398 al. 2 Sw.): max. 1 jaar;
 - opzettelijke slagen en verwondingen met een ziekte of arbeidsongeschiktheid tot gevolg, zonder voorbedachten rade (art. 399 Sw. al. 1): max. 2 jaar;
- categorie ‘bendevorming’:
 - deelname aan of verlening van hulp aan een vereniging opgericht met het oog op het plegen van misdrijven (art. 324 al. 4 Sw.): max. 2 jaar;
- categorie ‘oplichting’:
 - postcheque zonder dekking (art. 509*bis* Sw.): max. 2 jaar;
 - bankcheque zonder dekking (art. 61 Wet 1 maart 1961): max. 2 jaar;
 - frauduleuze endossering van een factuur (art. 509*ter* Sw.): max. 2 jaar;
 - misbruik van handelseffecten (art. 509 al. 1 Sw.): max. 2 jaar;
- categorie ‘bedreigingen’:
 - schriftelijke bedreiging met aanslag op personen of eigendommen, waarop een criminele straf is gesteld, zonder bevel of voorwaarde (art. 327 al. 2 Sw.): max. 2 jaar;
 - vals bericht over het bestaan van gevaar voor een aanslag op personen of eigendommen, waarop een criminele straf is gesteld (art. 328 Sw.): max. 2 jaar;
- categorie ‘beschadigingen/vernielingen’:
 - vernieling van afsluitingen, verplaatsing of verwijdering van grenspalen en hoekbomen, met het oogmerk van bezitsaanmatiging van een erf (art. 546 Sw.): max. 1 jaar;
 - beschadiging, vernieling van graven, monumenten, enz. (art. 526 Sw.): max. 1 jaar;
- categorie ‘weerspannigheid’:
 - weerspannigheid, door één enkel persoon, met wapens (art. 271 Sw.): max. 2 jaar;
- categorie ‘misbruik van vertrouwen’:
 - geldlening met misbruik van de onwetendheid e.d. van de lener (art. 494 Sw.): max. 1 jaar;
 - vernieling, verandering of verberging van een stuk waarvan de overlegging in rechte bij vonnis werd bevolen (art. 495*bis* Sw.): max. 2 jaar.

9. Deze inbreuk is in de lijst hernomen aangezien zij – vreemd genoeg meermaals – voorkwam in het gegevensbestand als de enige inbreuk waarop de opsluiting was gebaseerd, en dit terwijl de maximale door de strafwet voorziene straf zes maanden bedraagt (dus lager dan de wettelijke toelaatbaarheidsdrempel voor voorlopige hechtenis).

3.1.2. *Schatting van de impact van een verhoging van de toelaatbaarheidsdrempel tot een gevangenisstraf van ten minste drie jaar op het aantal opsluitingen*

Teneinde het kwantitatieve effect te schatten op het aantal opsluitingen als beklagde, werden in het gegevensbestand de opsluitingen achterhaald met betrekking tot de misdrijven waarvoor de toepasselijke straf korter is dan drie jaar.

Opgemerkt moet worden dat voor het jaar 1998 een niet te verwaarlozen aantal opsluitingen werd geïdentificeerd (94 opsluitingen) waarvoor als misdrijf *enkel* opzettelijke slagen en verwondingen zonder voorbedachten rade geregistreerd werd: een misdrijf dat aanleiding kan geven tot een gevangenisstraf van maximum zes maanden. Dit is merkwaardig aangezien een aanhoudingsmandaat volgens de vigerende wetgeving enkel kan worden uitgevaardigd wanneer er sprake is van een misdrijf (misdrijven) sanctioneerbaar met gevangenisstraf van tenminste één jaar.¹⁰ Deze 'abnormale' gevallen werden mee verrekend in de geschatte vermindering.

Een andere vermeldenswaardige methodologische opmerking heeft betrekking op het feit dat het door de gehanteerde coderingspraktijk (gebruik van één enkele generieke code) niet mogelijk was om binnen de opsluitingen op basis van de inbreuken 'beschadigingen-vernielingen' die opsluitingen te selecteren waarvoor de maximumstraf al dan niet meer dan (of gelijk aan) drie jaar zou bedragen. Tijdens de analyse is vastgesteld geworden dat de misdrijfcode op dit vlak in 23 gevallen bepalend zou zijn geweest: m.a.w. indien de meer gespecificeerde code in deze gevallen gekend zou zijn, had men zich kunnen uitspreken of de verhoging van de toelaatbaarheidsdrempel in deze gevallen van invloed zou zijn geweest.

Op basis van de 8 948 opsluitingen (jaar 1998) kan de hypothetische vermindering van het aantal opsluitingen die rechtstreeks gelieerd zou zijn aan de verhoging van de toelaatbaarheidsdrempel voor de voorlopige hechtenis (tot drie jaar), worden geschat op 271 opsluitingen, hetzij ongeveer 3 % van het totaal aantal opsluitingen. Het gaat hier om de *minimaal mogelijke* reductie aangezien geen rekening werd gehouden met de mogelijke effecten van verschoningsgronden.

Deze vermindering zou hoofdzakelijk raken aan de opsluitingen voor 'vrijwillige slagen en verwondingen': 257 opsluitingen minder, hetzij 95 % van de totale ingeschatte afname. Het merendeel zijn dus opsluitingen die enkel op dit type van inbreuk betrekking hebben: hetzij slagen en verwondingen met of zonder voorbedachten rade (art. 398 Sw.), hetzij slagen en verwondingen zonder voorbedachten rade, maar met ziekte of arbeidsongeschiktheid tot gevolg (art. 399 al. 1 Sw.).

Daarnaast zou ook een vermindering van 14 opsluitingen voor 'oplichting' kunnen worden bereikt.

10. Art. 16 § 1 Wet 20 juli 1990: "Slechts in geval van volstrekte noodzakelijkheid voor de openbare veiligheid en indien het feit voor de verdachte een correctionele hoofdgevangenisstraf van een jaar of een zwaardere straf tot gevolg kan hebben, kan de onderzoeksrechter een bevel tot aanhouding verlenen."

Bij een gelijkblijvende gemiddelde detentieduur zou deze (geschatte) vermindering zich laten vertalen in een daling van de gemiddelde dagpopulatie met 69 eenheden (beklaagden).¹¹

Een dergelijke wetgevende hervorming zou dus in feite slechts een minieme impact hebben op de omvang van de gevangenisbevolking. Bovendien blijft dergelijke optie – teruggrijpen naar een verhoging van de toelaatbaarheidsdrempel voor de voorlopige hechtenis teneinde haar gebruik te beperken – volledig blind voor de specificiteit van de belangen die de wetgever voor ogen stonden. Zo zouden magistraten ten aanzien van bepaalde misdrijven geen beroep meer kunnen doen op de voorlopige hechtenis niettegenstaande zulke maatregel gerechtvaardigd zou kunnen zijn door redenen van openbare veiligheid. Anderzijds zou voor misdrijven tegen de eigendom, zoals de poging tot diefstal zonder geweld, of voor misdrijven zonder rechtstreeks slachtoffer zoals het bezit van een beperkte hoeveelheid drugs, wél nog steeds de weg naar de toepassing van de voorlopige hechtenis open blijven.

Eén van de niet te miskennen gevaren verbonden aan zulke wetswijziging zou er ook in kunnen bestaan dat de wetgever later de ongewenste effecten zal ‘corrigeren’ via een verhoging van de strafmaxima zodanig dat bepaalde inbreuken opnieuw onder het toepassingsgebied van de voorlopige hechtenis zouden vallen. Uiteraard kunnen dergelijke correcties afbreuk doen aan de eerder verkregen vermindering van de gevangenisbevolking; het uiteindelijke effect zou zelfs kunnen zijn dat de gevangenisbevolking nog sterker toeneemt gezien de (geïntroduceerde) mogelijkheid om strenger te bestraffen.

Waar de toepassing van de voorlopige hechtenis bij elke vaststelling van ‘slagen en verwondingen’ niet aan te bevelen is als enige gerechtelijke oriëntatie, is het anderzijds ook zo dat de afsluiting van elke mogelijkheid om van de voorlopige hechtenis gebruik te maken in bepaalde van deze gevallen problemen zou kunnen stellen.

3.2. INVOERING VAN EEN MAXIMUMDUUR VOOR DE VOORLOPIGE HECHTENIS

3.2.1. Beperkingen op het vlak van de beschikbare data

Het meten van mogelijke effecten van wetswijzigingen op de omvang van de gevangenisbevolking wordt in de actuele context vaak bemoeilijkt door het gebrek aan voldoende beschikbare gegevens terzake.

Wanneer overwogen wordt de duur van de voorlopige hechtenis aan een wettelijk maximum te onderwerpen, is het essentieel inzicht te hebben in de actuele duur van de voorlopige hechtenis. Belangrijk hierbij is informatie ter beschikking te hebben over het *aantal* hechtenissen dat een bepaalde drempel (de in te voeren maximumduur) overschrijdt en over de gemiddelde overschrijdingster-

11. Dit resultaat werd bekomen door het aantal geschatte opsluitingen (8 677) te vermenigvuldigen met de gemiddelde detentieduur (jaar 1998: 3,03 maanden) volgens de formule: stock (geschat) = [flux (geschat) × duur]/12. De geschatte stock zou 2 191 beklagden bedragen, tegenover 2 260 beklagden in de gemiddelde dagpopulatie in 1998, hetgeen dus zou neerkomen op een vermindering met 69 eenheden (beklaagden).

mijn. Dergelijke informatie zou toelaten te berekenen welk effect de invoering van een maximumduur van de voorlopige hechtenis zou hebben op de gemiddelde dagpopulatie. De mogelijkerwijze 'uit te sparen' dagpopulatie kan immers worden berekend aan de hand van de formule $STOCK = FLUX \times DUUR$. Indien als FLUX het jaarlijks aantal opsluitingen van lange duur (boven een bepaalde termijn) en als DUUR de overschrijdingstermijn (= verschil tussen gemiddelde duur van de lange hechtenissen en de in te voeren maximale termijn) wordt genomen, dan geeft de verkregen uitkomst de STOCK weer die men bij toepassing van de maximumduur in de toekomst niet meer zou terugvinden in de gemiddelde dagpopulatie.

Voorbeeld (fictief):

Stel: Wetswijziging: maximumduur wordt vastgesteld op 12 maanden

Gemiddelde werkelijke duur V.H. voor langere hechtenissen, d.i. > 12 m.
(DUUR) = 14 maanden

Gemiddelde overschrijdingstermijn = 2 maanden

Aantal opsluitingen waarvan de duur de wettelijk in te voeren maximumduur overschrijft (FLUX) = 900

De 'uit te sparen' gemiddelde dagpopulatie (STOCK) zou in dat geval neerkomen op:

$$\begin{aligned} STOCK &= FLUX \times DUUR/12 \\ &= 900 \times 2/12 \\ &= \mathbf{150} \end{aligned}$$

Om dergelijke simulatie te kunnen doorvoeren, zijn accurate en geactualiseerde data over de duur van de voorlopige hechtenis (gemiddelde en spreiding) vereist. Dergelijke gegevens zouden berekend moeten worden via een cohortstudie. Hoewel een dergelijke studie realiseerbaar is op basis van de data die in de SISIS-gegevensbank worden opgeslagen, werd een dergelijke studie in het kader van de voorliggende analyse niet uitgevoerd (hoofdzakelijk door tijdsbeperkingen).

Een eerste oefening in die zin werd wel reeds ondernomen door RIHOUX (1998).¹² De door haar gepubliceerde gegevens laten nochtans niet toe te antwoorden op de concrete vraagstelling die hier aan de orde is. Vermeldenswaard is alleszins wel dat RIHOUX (1998) de duur van de verschillende detentieperiodes bestudeerde voor de cohorte van personen die in 1990 minstens éénmaal werden opgesloten (follow-up van alle detenties tot 1998), en daarbij met betrekking tot de categorie 'beklaagden en gelijkgestelden' een gemiddelde detentieduur (voorlopige hechtenis) van 2,72 maanden vaststelde. Wat de spreiding betreft kwam zij tot de vaststelling dat 25 % van de periodes van voorlopige hechtenis zich tussen 3,6 maanden en 17 maanden situeerde; 75 % van de hechtenissen heeft een duur die korter is dan 3,6 maanden.

12. A. RIHOUX (o.l.v. Prof. G. HOUCHEON en Prof. F. BRION), *Développement de modèles de projections pour la population pénitentiaire belge*, Louvain-la-Neuve, Université Catholique de Louvain, Unité de Criminologie, septembre 1998, 150 p. + bibl. + annexes.

3.2.2. Een eenvoudige simulatieoefening

Aan de hand van de gegevens over de dagpopulatie, het aantal opsluitingen en de afgeleide indicator van de detentieduur, kunnen met behulp van de formule $STOCK = FLUX \times DUUR/12$ wel enkele andersoortige eenvoudige simulatieoefeningen worden verricht. Op basis van deze formule kan worden gesteld dat een procentuele afname van het jaarlijks aantal opsluitingen OF van de gemiddelde detentieduur een evenredige vermindering van de stock tot gevolg heeft. Wanneer men bijvoorbeeld zou uitgaan van de hypothese van een daling met 5 % van het aantal opsluitingen (jaar 1998: $n = 8\,948$) en een gelijkblijvende hechtenisduur (jaar 1998; indicator = 3,03 maanden), dan zou men volgens de formule $STOCK = FLUX \times DUUR/12$ een populatie 'beklaagden' verkrijgen die gelijk is aan: $8\,500,6 \times 3,03/12 = 2\,146,4$ of m.a.w. een vermindering van de stock met 5 %. De te verwachten populaties naar gelang van verschillende procentuele verminderingen van het aantal opsluitingen of de gemiddelde detentieduur zijn weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 2: effect van (procentuele) dalingen van het aantal opsluitingen of de gemiddelde detentieduur op de omvang van de populatie 'beklaagden'

Procentuele daling	Omvang populatie
5 %	2 146
10 %	2 034
15 %	1 921
20 %	1 808
25 %	1 695

Bron: Extractie SIDIS-databank Centrum voor Informatieverwerking (Ministerie van Justitie) – eigen bewerking

Gecombineerde verminderingen van detentieduur EN aantal opsluitingen zouden – uitgaande van het aantal opsluitingen voor 1998 ($n = 8\,948$) en de indicator van de gemiddelde detentieduur voor 1998 (3,03 maanden) – volgende gemiddelde dagpopulaties genereren:

Tabel 3: effect van gecombineerde (procentuele) dalingen van het aantal opsluitingen en de gemiddelde detentieduur op de omvang van de populatie 'beklaagden'

Opsluitingen	Detentieduur				
	-10 %	-20 %	-30 %	-40 %	-50 %
-10 %	1 830	1 627	1 423	1 220	1 017
-20 %	1 627	1 446	1 265	1 084	904
-30 %	1 423	1 265	1 107	949	791

	Detentieduur				
Opsluitingen	-10 %	-20 %	-30 %	-40 %	-50 %
-40 %	1 220	1 084	949	813	678
-50 %	1 017	904	791	678	565

Bron: Extractie SIDIS-databank Centrum voor Informatieverwerking (Ministerie van Justitie) – eigen bewerking

Zoals eerder (par. 2.1.2.) reeds werd aangegeven, ligt het niveau van het jaarlijkse aantal opsluitingen actueel op hetzelfde peil als dat van 1980, hetgeen meteen ook verklaart dat de stijging van de gemiddelde dagpopulatie te wijten is aan een alsmear toenemende detentieduur. Het is dan wellicht ook zo dat op het vlak van de detentieduur meer manoeuvreerruimte (een grotere marge) bestaat om de gemiddelde dagpopulatie wezenlijk te beïnvloeden (zie hiervoor ook: par. 3.1.). Een simpele denkoefening leert ons bijvoorbeeld dat, indien de gemiddelde detentieduur kan worden teruggebracht tot het niveau van 1980 (indicator = 1,92 maanden), de gemiddelde dagpopulatie – bij een gelijkblijvend aantal opsluitingen (1998: n = 8 948) – zou afnemen met maar liefst 37 %: in absolute cijfers zou dit neerkomen op een gemiddelde dagpopulatie van 1 432 personen tegenover 2 260 in 1998.

4. Conclusies

Een verhoging van de toelaatbaarheidsdrempel voor de toepassing van de voorlopige hechtenis (strafmaat als criterium) zonder daarbij rekening te houden met de specificiteit van de inbreuken die er aan vastgekoppeld zijn, lijkt niet voldoende waarborgen te bieden zowel op het vlak van de sociale belangen die verdedigd dienen te worden, als voor wat betreft een verwacht verminderend effect op de gevangenisbevolking. Indien de optie van een dergelijke wetswijziging weerhouden dient te worden, dan dient de voorkeur gegeven te worden aan een veel meer verfijnde benadering naar bijzondere materies (*contentieux*) toe. Vanuit de optiek om zoveel mogelijk op een effectieve manier het aantal opsluitingen te beïnvloeden, zou de hervorming zich dienen te richten naar bijvoorbeeld een deel van de delictomschrijvingen inzake drugs en naar diefstallen zonder geweld of bedreigingen.

Zoals blijkt uit een aantal onderzoeken naar de toepassing van de voorlopige hechtenis en de vrijheid onder voorwaarden (verricht door de VUB en het

NICC,¹³ en de ULB¹⁴), spelen ook opportunitets-, organisatorische en maatschappelijke factoren een belangrijke rol in de door magistraten gemaakte keuze voor deze of gene maatregel. De oriëntatie die door de parketten aan de dossiers wordt gegeven, de kwaliteit en de circulatiesnelheid van de informatie, de reactie van magistraten op de maatschappelijke instabiliteit van verdachten (tijdelijke verblijfplaats, zwakke familiale banden, manke professionele inschakeling, enz.). Acties die op deze bijzondere elementen inspelen, zouden kunnen uitmonden in een reële en omvangrijkere vermindering van het aantal afgeleverde aanhoudingsmandaten. Het beste bewijs dat factoren die niet van wetgevende aard zijn, toch kunnen zorgen voor een verminderd gebruik van de voorlopige hechtenis, is de afname van het aantal opsluitingen als beklaagde tussen 1996 en 1998. In deze periode verminderde het aantal opsluitingen met 15 % zonder dat er sprake was van belangrijke wetwijzigingen in verband met de voorlopige hechtenis.

De evolutie van de toepassing van de voorlopige hechtenis over langere termijn leert dat geen enkele reële vermindering van de populatie verwacht mag worden indien niet tegelijkertijd wordt ingespeeld op het aantal en de duur van de voorlopige hechtenissen. De belangrijke vermindering van het aantal opsluitingen tussen 1996 en 1998 heeft zich niet vertaald in een significante vermindering van de beklaagdenpopulatie gezien de detentieduur niet dezelfde evolutie heeft gekend. Daartegenover staat dat acties die erin zouden slagen de gemiddelde duur van de voorhechtenis terug te brengen tot op het niveau van 1980, een vermindering van de gevangenisbevolking met 800 personen zouden kunnen opleveren.

Tabel 4: beklaagden - evolutie 1980-1999 in absolute cijfers

Jaar	Opsluitingen	Gemidd. dagpopulatie	Detentieduur
1980	9 370	1 498	1,92
1981	10 428	1 753	2,02
1982	10 611	1 832	2,07
1983	11 015	1 983	2,16
1984	11 172	2 097	2,25
1985	10 242	2 001	2,34
1986	10 387	2 087	2,41
1987	9 819	2 086	2,55

13. S. SNACKEN (promotor), K. DEBUCK, K. D'HAENENS, A. RAES en P. VERHAEGHE, *Onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis en de vrijheid onder voorwaarden*, Brussel, VUB/NICC, 1996-97, 174 p. + bibl.; S. SNACKEN (promotor), S. DELTENRE, C. VANNESTE, A. RAES en P. VERHAEGHE, *Kwalitatief onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis en de vrijheid onder voorwaarden/Recherche qualitative sur l'application de la détention préventive et de la liberté sous conditions*, Brussel, VUB/NICC, 1998-99, 244 p. + bijl.

14. C. GUILLAIN en C. SCOHIER, "La gestion pénale d'une cohorte de dossiers stupéfiants (1993-1997): les résultats disparates d'une justice dite alternative", in L. VANCAMPENHOUDT, Y. CARTUYVELS, F. DIGNEFFE, D. KAMINSKI, PH. MARY, en A. REA (eds.), *Réponses à l'insécurité. Des discours aux pratiques*, Bruxelles, Labor, 2000, 271-320.

Jaar	Opsluitingen	Gemidd. dagpopulatie	Detentieduur
1988	8 895	2 041	2,75
1989	9 237	1 914	2,49
1990	8 345	1 798	2,59
1991	7 546	1 695	2,70
1992	8 858	2 139	2,90
1993	10 212	2 399	2,82
1994	10 620	2 561	2,89
1995	10 253	2 491	2,92
1996	10 618	2 490	2,81
1997	10 486	2 433	2,78
1998	8 948	2 260	3,03
1999	9 116	2 297	3,02

Figuur 2: beklagden - evolutie 1980-1999 in absolute cijfers

